

Paradoxy, pravdivost a korespondence v sémantice Rogera Swynesheda

Miroslav Hanke

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Abstract: The present paper is concerned with an exposé of the basic general-semantic theses presented in the tract called “De insolubilibus” written by the 14th century British logician Roger Swyneshed. Swyneshed’s semantics is analysed as a highly specific theory of truth, correspondence and facts (truth-makers). Swyneshed’s theory revises the correspondence theory of truth and rejects the principle of bivalence, while offering the solution to two different types of paradoxes (the alethic paradox and the correspondence one). As it is usual for theories of this kind, Swyneshed’s semantics has to face the specific forms of revenge-arguments, which lead to a specific conception of truthmaking.

Keywords: Roger Swyneshed, medieval semantics, semantic paradoxes, network evaluation, truth-value gaps.

1. Úvod

Za sémantické paradoxy lze označit situace, kdy není možné standardním způsobem sémanticky charakterizovat určitý jazykový výraz.¹ K tomuto selhání sémantické charakterizace ovšem může docházet *pouze* v širším kontextu obecně- i speciálněsémantických a epistemologických předpokladů. Z epistemologických předpokladů je pro tuto

¹ Co konkrétně budeme nazývat „standardním způsobem sémantické charakterizace“, je samo o sobě otevřenou otázkou. Díky tomu je možno chápat pojem paradoxnosti jako relativizovaný vůči konkrétní sémantické a epistemologické teorii. Zde uvažovaná výchozí koncepce je zvolena tak, aby postihovala teorie generující paradox, jejichž revize je prováděna v textech relevantních pro tuto studii.

chvíli třeba zmínit především požadavek, aby každá akceptovatelná teorie byla konzistentní, transparentní a evidentní (resp. odůvodněná). Dále, vezmeme-li v potaz jednoduchý paradox Lháře, resp. větu tvrdící svou vlastní nepravdivost (např. autoreferenční větu „*Tato věta je nepravdivá*“), jsou v přístupech, na něž se tato studie orientuje, paradoxy důsledkem následujících sémantických předpokladů: paradoxní věta tvrdí právě jen to, co tvrdí explicitně (tj. např. pouze svou vlastní nepravdivost), je platná korespondenční teorie pravdy a platí klasická odvozovací pravidla a principy klasické logiky (především princip bivalence).² Řešení paradoxů je pak pochopitelně založeno na revizi některých z těchto předpokladů, ať již epistemologických či sémantických, přičemž z logického hlediska, a tedy také pro tuto chvíli, je relevantní pouze zkoumání možností a důsledků revize předpokladů sémantických.

Tento článek se bude zabývat obecněsémantickými tezemi prezentovanými v traktátu *De insolubilibus* britského logika působícího v první polovině čtrnáctého století Rogera Swynesheda a jejich dopadem na řešení sémantických paradoxů v kontextu moderní analýzy.³ Ze systematického hlediska, kdy studium sémantických paradoxů představuje jeden z centrálních problémů propoziční sémantiky vůbec, je Swyneshedovo řešení založeno na formulaci specifické teorie pravdivosti, korespondence věty se skutečností a potenciálně i na specifickém vztahu mezi pojmy faktu a pravditele. Většina středověkých autorů reviduje první z výše uvedených předpokladů jako relativně neškodný.⁴ Tyto přístupy buďto prohlašují paradoxní věty za agramatické, resp. selhávající co do úkolu realizovat tvrzení, nebo zavádějí významové restriktce blokující autoreferenci, nebo uvažují u propozic možné implicitní

² Otázka, nakolik jsou jednotlivé předpoklady v této podobě nutné či postačující pro vznik sémantických paradoxů, může být pro tuto chvíli ponechána stranou.

³ K rozboru Swyneshedovy sémantiky srov. Spade (1983), (1997, 250–251), (2007), Dutilh Novaes (2008a, 239–242), Uckelman (2009, 103–120).

⁴ Pochopitelně tato revize je nevinná pouze zdánlivě: ve skutečnosti za ní stojí celá řada netriviálních obecněsémantických tezí, jako např. nutnost rozlišit mezi větou a tvrzením realizovaným pomocí věty, systematická víceznačnost pojmu pravdivosti (resp. hierarchičnost jazyků) či vůbec samotný pojem větného významu, resp. tyto teze je třeba obhájit, nemá-li daná revize být *ad hoc*.

významové složky.⁵ Roger Swyneshed však na rozdíl od nich ponechává tento předpoklad v platnosti, a protože vznik paradoxů považuje za nežádoucí, je nucen (při zachování konzistentismu v epistemologii) revidovat zbývající předpoklady. Těmito zbývajícími předpoklady však není nic jiného než korespondenční teorie pravdy a principy klasické logiky. Swyneshed skutečně reviduje, alespoň v určitém ohledu, oba typy předpokladů: reviduje jednak korespondenční teorii pravdy (korespondence s realitou přestává být postačující podmínkou pravdivosti), jednak principy klasické logiky (nejmarkantnější je přitom jeho zamítnutí principu bivalence, revize definice platnosti odvození a její důsledky pro inferenční pravidla a revize pravidel logického čtverce). Díky těmto kontroverzním rysům se Swyneshedova teorie stala téměř bezprostředně terčem kritiky jeho současníků, nicméně nepostrádá vliv na další logickou tradici.⁶ Cílem tohoto článku bude jednak před-

⁵ Cílem tohoto článku není vytvořit přehledovou studii o středověkých řešeních sémantických paradoxů, proto jen stručně: První možnost je typická pro tzv. „*cassantes*“, podle nichž jsou paradoxní výrazy nesprávně utvořené (resp. jde o neúspěšné pokusy o realizaci určitého řečového aktu či konstrukci propozičního obsahu), a tedy postrádající pravdivostní hodnotu; jedná se o nejstarší dochované středověké řešení, rozvíjené v anonymních traktátech z přelomu dvanáctého a třináctého století. Druhá možnost pak pro „*restringentes*“, jejichž řešení je založeno na zablokování autoreference, a to buďto všeobecně, nebo pouze v paradoxních kontextech; zastánci tohoto řešení jsou (ze známých autorů) např. Walter Burley či Vilém z Ockhamu. A konečně poslední přístup je charakteristický pro řešení autorů jako Thomas Bradwardine, Jan Buridan, Albert ze Saska, podle nichž paradoxní věty tvrdí svou vlastní pravdivost i svou vlastní nepravdivost, či pro přístupy odvozené od Williama Heytesburyho, které analyzují obecně přijatelnost či nepřijatelnost celé paradoxní situace z hlediska vlivu předpokladů týkajících se implicitních významových složek propozic. Tento výčet není nutné považovat za vyčerpávající, tzn. lze připustit existenci takových řešení, která by nebyla klasifikovatelná na základě této typologie. Pro obecný přehled i odkazy k další literatuře srov. Dutilh Novaes (2008a).

⁶ Pozici blízkou Swyneshedovi zastává John Wesel, k některým aspektům jeho koncepce se přihlašuje Pavel z Benátek v textu *Logica magna* (ačkoli jeho *Logica parva* se kloní spíše k pozici Williama Heytesburyho), Swyneshedův traktát je přetištěn mj. do logického kompendia *Libellus sophistarum ad usum Cantabrigiensis* a rozvíjen v dalších textech, jako např. v anonymním *Opusculum insolubilium* či v traktátu o sémantických paradoxech Jana z Celaya. K řešení sémantických paradoxů v pozdněstředověké a poststředověké scholastice srov. Ashworth (1972), ke swyneshedovské tradici srov. Ashworth – Spade (1992, 45–46). Otázka, nakolik je Swyneshed při-

stavit Swyneshedovu vlastní pozici a její dobovou kritiku, jednak systematicky posoudit jeho řešení a možnosti obhajoby podobné teorie. Systematické posouzení bude přitom tuto koncepci analyzovat ze dvou hledisek: jakožto teorii pravdy a jakožto model vztahu mezi jazykovými výrazy a fakty (tzn. jako konkrétní přístup k sémantické valuaci).

2. Swyneshedův traktát *De insolubilibus*: obecné informace

Swyneshedův traktát lze rozčlenit následujícím způsobem: úvodní pasáž obsahuje vyjasnění základní terminologie, udání obecněsémantických předpokladů, nejzávažnějších obecněsémantických důsledků, námitek a odpovědí na ně, dále pak následují čtyři delší pasáže věnované formulování a řešení paradoxů různých typů. Swyneshed se tedy (na rozdíl od některých současníků, mezi něž patří mj. Burley, Buridan, Bradwardine či Wyklef) nezabývá polemikou se svými současníky, tj. nepředstavuje možná alternativní řešení, aby je posléze zamítl.

Výzkum středověkých řešení paradoxů předpokládá, krom udání samotných řešení, rovněž klasifikaci paradoxů, které jsou v různých textech diskutovány. (První z těchto úkolů je ovšem systematicky přínosnější, nežli druhý, význam druhého je spíše historický.) Klasifikační kritéria mohou být libovolná, zde vezmeme v potaz tři: 1. to, které používá sám Swyneshed, 2. kritérium odvozené od typu sémantické patologie, který v dané paradoxní situaci vzniká, 3. strukturní kritérium, které zohledňuje jak význam termínů použitých v paradoxních výrazech, tak jejich formální složitost a případně vzájemné vztahy.

Ad 1. Podle Swyneshedovy klasifikace jsou paradoxy zvané „*insolubilia*“ děleny na tři typy, totiž na paradoxy vycházející z vlastností hlasových zvuků (pravdivosti a modálních charakteristik), z našich aktů (propozičních postojů i vnějších aktivit, např. pohybových) a z kombinace našich aktů a vlastností hlasových zvuků.⁷ Krom těchto případů se Swyneshed věnuje ještě specifickému typu paradoxů, které však podle něj mezi *insolubilia* patří pouze zdánlivě, a sem spadá význačná skupina výrazů postrádajících pravdivostní hodnotu, které budou dále rozebírány pod označením „paradoxy korespondence“.

mým zdrojem této tradice pro své následníky, je čistě historická a bude ponechána stranou.

⁷ Srov. Roger Swyneshed (1979, 184).

Ad 2. Z druhého hlediska by bylo možno paradoxy klasifikovat na základě konkrétního typu sémantické patologie, který se v nich projevuje, tj. rozlišit mezi paradoxy inkonzistence a paradoxy neurčitosti. Paradigmatickým příkladem prvního je paradox Lháře („*Tato věta je nepravdivá*“), paradigmatickým příkladem druhého paradox Pravdomluvky („*Tato věta je pravdivá*“). Swyneshed se nicméně, stejně jako většina středověkých autorů, věnuje pouze paradoxům prvního typu.⁸

Ad 3. Ze strukturního hlediska jsou paradoxy analyzovány co do materiálních i formálních aspektů. Zohlednění obou aspektů je přitom nezbytné pro vyhodnocení některých specifických sémantických fenoménů, např. symetrie v případě *Open pair* paradoxu.⁹ Strukturní klasifikace paradoxů diskutovaných Swyneshedem má zde především historický účel: umožňuje datovat objevení některých paradoxů.¹⁰ Rozlišme nejprve paradoxy na nesložené a složené; kritériem je jednoduše otázka, zda v paradoxní situaci dochází k selhání standardní sémantické charakterizace u jediného výrazu, nebo u vícero výrazů, ovšem za předpokladu, že paradoxnost všech dotčených výrazů se vzájemně podmiňuje. Z nesložených paradoxů uvádí Swyneshed jednoduché kategorické¹¹ i hypotetické paradoxy¹² a paradoxní množiny,¹³ ze složených paradoxů pak nejjednodušší varianty smyček, totiž para-

⁸ K rozlišení různých typů sémantické patologie srov. Armour-Garb – Woodbridge (2006, 396–397).

⁹ K problému symetrie srov. Sorensen (2004, 165nn.), Read (2006).

¹⁰ Svou úlohu však může strukturní klasifikace mít rovněž při systematickém výzkumu, kdy ukazuje vznik specifických fenoménů, jako již zmíněné symetrie, nebo kdy umožňuje vyřešit problém udání nutných a postačujících podmínek sémantické paradoxnosti.

¹¹ Jedná se jednak o jednoduchý paradox Lháře, a to v různých obměnách, a dále o jednoduché nealetické paradoxy, používající pojmy korespondence se skutečností, křivé přísahy, epistemické pojmy a specifické případy, kdy pravdivostní podmínky nesémantických výpovědí jsou provázány se sémantickými skutečnostmi (např. v případě, že všichni nemocní lžou, je problematickým případem použití termínu „*nemocný*“ atp.). Srov. Roger Swyneshed (1979).

¹² Konkrétně jde o paradoxní konjunkce, disjunkce a exceptivní propozice. Srov. Roger Swyneshed (1979).

¹³ Jedná se o případy, kdy propozice vyjadřující sémantické vlastnosti souboru propozic je sama prvkem tohoto souboru, a v důsledku toho je paradoxní, nebo o případ exkluzivní propozice vztahující se k jiné propozici. Srov. Roger Swyneshed (1979).

doxní páry, a to asymetrické i symetrické (*Open pair*).¹⁴ Absentují tedy paradoxy platnosti, jako Pseudo-Scotův a Curryho, které jsou nicméně v téže době, resp. o několik let později diskutovány u Pseudo-Scota,¹⁵ Alberta ze Saska¹⁶ či Johna Wyklefa,¹⁷ a paradoxní sekvence (které jsou, nakolik je mi známo, dohledatelné teprve na přelomu patnáctého a šestnáctého století,¹⁸ shodou okolností právě u autorů rozvíjejících Swyneshedovu pozici).

Ze všech možných typů paradoxů se následující rozbor bude zaměřovat pouze na dva: na nejjednodušší verze nesložených aletických paradoxů a na nejjednodušší verze paradoxů korespondence. Přístup k oběma typům paradoxů by měl ukázat specifické pojetí pravdy, k němuž se Swyneshed v kontextu sémantické analýzy paradoxů přiklání.

3. Pojem a řešení aletických paradoxů

Už bylo řečeno, že Swyneshed ve svém řešení aletických paradoxů typu Lháře (tedy paradoxů vznikajících v souvislosti se sémantickou charakterizací výrazů obsahujících pravdivostní predikát, resp. jeho synonyma a funkcionální ekvivalenty) ponechává nedotčený předpoklad, že lhářská věta tvrdí pouze svou vlastní nepravdivost. V takovém případě je tedy Swyneshed nucen revidovat některý (resp. některé) ze zbylých předpokladů. Prvním krokem této revize, zaměřené bezprostředně na obecněsémantické podmínky paradoxnosti, je redefinice pojmu pravdivosti. Jestliže jistým standardem logiky čtrnáctého století je korespondenční teorie pravdy, podle níž, přibližně řečeno, je věta pravdivá tehdy, když koresponduje s reálným stavem věcí, Swyneshed pojem pravdivosti redefinuje tak, že korespondence se skutečností přestává být považována za postačující podmínku pravdivosti. Dokonce se jeho revize týká již samotného pojmu věty: oproti ve středověku obvyklému přístupu neimplikuje jeho definice věty, resp. „propozice“

¹⁴ Asymetrický pár se objevuje v aletické i epistemické formě, *Open pair* pouze ve formě aletické. Srov. Roger Swyneshed (1979).

¹⁵ Srov. Pseudo-Iohannes Duns Scotus (1640, 359–360).

¹⁶ Srov. Albertus de Saxonia (1988, 286–289).

¹⁷ Srov. John Wyclif (1896, 193–194).

¹⁸ Přesněji řečeno, jedná se o případy paradoxních zřetězení, kdy každá věta nekonečné sekvence tvrdí nepravdivost právě jedné, po ní bezprostředně následující věty. Srv. Johannes de Celaya (1962).

(*propositio*) princip bivalence; propozice je chápána ne jako automatický nositel pravdivostní hodnoty, ale jednoduše jako správně utvořená oznamovací věta, tj. výraz se složeným způsobem signifikace, díky čemuž Swyneshedova sémantika umožňuje existenci mezer v pravdivostních hodnotách.¹⁹ Samotná teorie pravdy je postavena na takovém pojetí pravdivé propozice, které kromě pojmu korespondence se skutečností operuje pojmem sebefalzifikace, kdy sebefalzifikující jsou propozice implikující tvrzení vlastní nepravdivosti.²⁰

*Propositio vera est propositio non falsificans se principaliter sicut est significans naturaliter aut ex impositione vel impositionibus qua vel quibus ultimo fuit imposita ad significandum. (...) Propositio falsa est oratio falsificans se vel oratio non falsificans se principaliter aliter quam est significans naturaliter, ex impositione, vel impositionibus qua vel quibus ultimo fuit imposita ad significandum.*²¹

¹⁹ Srov. Roger Swyneshed (1979, 185): „*Propositio est oratio indicativa congrua naturaliter, ex impositione, vel impositionibus qua vel quibus ultimo fuit imposita complexe ad significandum significativa.*“ („*Propozice je správně utvořená oznamovací věta, která je signifikativní, a to buďto přirozeně, nebo na základě zavedení, na základě něhož či nichž byla složeným způsobem zavedena.*“)

²⁰ Swyneshed rozlišuje několik různých typů sebefalzifikace, protože se však nebudeme zabývat detaily jeho řešení různých typů paradoxů, nebude zde rozebírána ani jeho analýza sebefalzifikace. K detailům srov. Roger Swyneshed (1979, 181–184). Podobně nebudou rozebírány možné problémy, které může jeho vlastní definice sebefalzifikace implikovat a které uvádí Spade (1983). Pro cíle této studie je přesná (resp. nepřesná) definice tohoto pojmu irelevantní. Tyto definice patří do pravidel pro *network evaluation*, a představují tedy technické detaily, které je případně možno změnit, aniž by tím byly dotčeny konceptuální základy celého přístupu.

²¹ „*Pravdivá propozice je propozice, která nefalzifikuje sebe sama, signifikující, že je tomu tam, jak tomu je, a to buďto přirozeně, nebo na základě zavedení, na základě něhož či nichž byla nakonec zavedena. (...) Nepravdivá propozice je propozice falzifikující sebe sama, nebo nefalzifikující sebe sama a signifikující, že je tomu jinak, nežli jak tomu je, a to buďto přirozeně, nebo na základě zavedení, na základě něhož či nichž byla nakonec zavedena.*“ Srov. Roger Swyneshed (1979, 185–186). Spade (srov. Spade 1983) upozorňuje na to, že tuto definici je možno interpretovat dvojím způsobem: 1) tak, že nepravdivá je propozice, která je buďto sebefalzifikující, nebo která není sebefalzifikující a koresponduje s nereálným stavem věcí, nebo 2) tak, že nepravdivá propozice koresponduje s nereálným stavem věcí, ať už je či není sebefalzifikující. Druhá ze zmíněných interpretací je opřena především o skutečnost, že Swyneshed považuje za nutné dokazovat vztah mezi sebefalzifikací a nepravdivostí pomocí zvláštního

Terminologicky zde rozlišíme mezi dvěma typy pravdivostních podmínek (přesněji: podmínek, které samy o sobě nejsou postačující, ale jsou nutné): korespondenčními podmínky (dále: C-podmínky) a podmínkami sebefalzifikace (dále: F-podmínky).

Bezprostředním důsledkem těchto definic je, že lhářské věty jsou, jakožto věty sebefalzifikující, nepravdivé.²² Z obecněsémantického hlediska je však významnější, že jsou od sebe odděleny pojmy korespondence s realitou a pravdivosti: jednoduchá lhářská věta koresponduje se skutečností, protože je nepravdivá a netvrdí nic dalšího. Obecněji řečeno: existují věty, které adekvátně reprezentují existující stav věcí, a přesto jsou nepravdivé. Swyneshedovo řešení tak přichází se zcela zásadní revizí korespondenční teorie pravdy. Tuto skutečnost je možno interpretovat ze dvou různých hledisek, jak bude ukázáno. Pro úplný obraz Swyneshedovy teorie pravdy však bude třeba rozebrat ještě předtím Swyneshedovo řešení paradoxů korespondence.

4. Pojem a řešení paradoxů korespondence. *Truth-value gaps*

Pro vyjasnění problematiky paradoxů korespondence bude třeba provést podrobnější terminologické distinkce pro popis splnění či

důkazu, přestože by se (v případě první interpretace) jednalo jednoduše o triviální důsledek definice nepravdivosti. Pro první interpretaci hovoří především právě definice pravdivé propozice: Předpokládejme nejprve, že již předem vyloučíme možnost, že by u věty mající pravdivostní hodnotu nedocházelo ke korespondenci s reálným ani s nereálným stavem věcí. Pravdivá propozice by měla splňovat obě tyto podmínky: nebýt sebefalzifikující a korespondovat s reálným stavem věcí. Nepravdivá propozice pak musí nespĺňovat alespoň jednu z těchto podmínek, a tedy (přesně dle první interpretace) být sebefalzifikující, nebo korespondovat s nereálným stavem věcí. Další námitkou proti druhé interpretaci je potenciální neúplnost definice nepravdivosti, resp. její nekorektnost daná existencí nepravdivých propozic korespondujících s reálným stavem věcí, jimiž jsou některé lhářské paradoxy. Těto námitce by bylo možno uniknout pouze za předpokladu, že by definice neměla formu ekvivalence, což je jednak nepravděpodobné, jednak by tím Swyneshedova sémantika postrádala vlastní definici pojmu nepravdivé propozice. Hlavním důvodem pro nepřijetí první interpretace je nicméně skutečnost, že celá teorie by pak vyznívala *ad hoc*.

²² Srov. Roger Swyneshed (1979, 186).

nesplnění C-podmínek. Konkrétně je nutno od sebe ostře odlišit následující čtyři případy:

1. C-podmínky propozice *p* jsou splněny (*p significat sicut est*).
2. C-podmínky propozice *p* nejsou splněny (*p non significat sicut est*).
3. C-podmínky propozice *p* jsou nesplněny (*p significat aliter quam est*).
4. C-podmínky propozice *p* nejsou nesplněny (*p non significat aliter quam est*).

Účelem tohoto rozlišení je adekvátní charakterizace *gappy* propozic, kde hraje zásadní úlohu rozlišení mezi první a čtvrtou a druhou a třetí sémantickou charakterizací. Na rozdíl od lichých charakterizací, sudé nejsou založeny na připsání sémantické hodnoty.²³ Je tedy možné, aby propozice neměla sémantický status,²⁴ a přesto byla sémanticky charakterizována, totiž negativně (pomocí druhé a čtvrté charakterizace). Mezi členy zmíněných dvojic tak existuje asymetrický vztah: každé připsání sémantického statusu implikuje upření jiného, naopak to však, díky existenci *gappy* výrazů, neplatí. Jinými slovy, skutečnost, že propozice postrádá sémantický status, nezakládá sama o sobě její sémantický status, jakkoli umožňuje určitou negativní formu její sémantické charakterizace, již lze eventuálně realizovat pomocí další propozice.

Za paradoxy korespondence budou označeny paradoxy vznikající v souvislosti se sémantickou charakterizací výrazů obsahujících termíny vyjadřující splnění, resp. nesplnění C-podmínek.²⁵ Swyneshed chápe paradoxní výrazy tohoto typu jako případy propozic, z nichž je možno odvodit, že nesplňují své vlastní C-podmínky (jedná se o analogii sebefalzifikace). U těchto případů je pak třeba konstatovat, že jejich C-podmínky nejsou ani splněny, ani nesplněny (*nec principaliter significans sicut est nec aliter quam est*), a tyto výrazy tedy nemají pravdivost-

²³ Armour-Garb – Woodbridge (2006, 396–398).

²⁴ To, že propozice nemá sémantický status, je třeba odlišit od neurčitosti: to, že *gappy* propozice postrádá sémantický status, znamená, že její sémantický status je, byť specifickým způsobem, rozhodnut.

²⁵ Přesně řečeno, Swyneshed řeší pouze případy, kdy je tvrzeno jejich nesplnění či popíráno jejich splnění. Rovněž zde platí, že Swyneshed ze všech možných případů sémantické patologie řeší pouze ty, v nichž dochází k inkonzistenci, a zcela pomíjí případy neurčitosti.

ní hodnotu (protože určení korespondence je při dané definici pojmu pravdivosti jednou z podmínek určení pravdivostní hodnoty).²⁶

Příkladem těchto výrazů je např. následující (autoreferenční) propozice: „*illa non significat sicut est*“, tvrdící o sobě, že nesignifikuje, že je tomu tak, jak tomu je (tj. že nejsou splněny její C-podmínky).²⁷ U této propozice konstatujeme, že postrádá sémantický status, protože z ní bezprostředně vyplývá, že nejsou splněny její C-podmínky. Je možno uznat, že propozice popírá splnění svých C-podmínek, a dokonce je možno pravdivě tuto skutečnost vyjádřit pomocí jiného, synonymního tokenu téhož typu.²⁸ Protože však absence sémantického statusu sama není sémantickým statutem, nestává se původní propozice *eo ipso* sama pravdivou. Díky tomu je také možno zablokovat standardní námitku proti *gappist* řešením sémantických paradoxů, tzv. „*revenge-argument*“ (podrobněji viz dále).²⁹

²⁶ Srov. Roger Swyneshed (1979, 180–181): „*Propositio nec principaliter significans sicut est nec aliter quam est aliter quam est, id est, quae nec est vera nec falsa, est propositio significans aliquid esse et illa sic significando est pertinens ad inferendum se ipsam non significare principaliter sicut est, sicut haec propositio ‘Haec principaliter non significat sicut est’, demonstrata illa eadem, quae principaliter significat quod ipsa non significat sicut est.*“ („Propozice, která základním způsobem nesignifikuje ani že je tomu tak, jak tomu je, ani že je tomu jinak, nežli jak tomu je, tj. která není pravdivá ani nepravdivá, je propozicí signifikující, že je tomu tak a tak, z níž lze na základě toho odvodit, že základním způsobem nesignifikuje, že je tomu tak, jak tomu je, jako např. tato propozice: ‘Tato základním způsobem nesignifikuje, že je tomu tak, jak tomu je’, ukazující na sebe samu, která základním způsobem signifikuje, že nesignifikuje, že je tomu tak, jak tomu je.’“)

²⁷ Srov. Roger Swyneshed (1979, 219), další případy těchto paradoxů srov. Roger Swyneshed (1979, 180–181, 191, 217–219).

²⁸ V jiných případech, např. v „U této propozice jsou nesplněny její C-podmínky“, je situace obdobná, nicméně synonymní token téhož typu by byl nepravdivý, jak je zřejmé. Srov. Roger Swyneshed (1979, 217–218).

²⁹ Z tohoto hlediska je tedy mj. zablokován *revenge-argument* formulovaný u Ralpha Strodeho; srv. Ralph Strode (1978, 79): „*Nam a [i.e. ‘Haec significat aliter quam est.’] significat quod ipsummet a significat aliter quam est; et secundum istam opinionem ipsa non significat aliter quam est; ergo, non est ita sicut a significat; ergo, a est falsum.*“ („A totiž signifikuje, že a samotná signifikuje, že je tomu jinak, nežli jak tomu je. A podle této pozice nesignifikuje, že je tomu jinak, nežli jak tomu je. Tedy tomu není tak, jak a signifikuje. Tudiž je a nepravdivá.“) Tato argumentace se objevuje rovněž v traktátu o sémantických paradoxech od Roberta Flanda (zde je však citována Strodeho verze jakožto explicitnější), srov. Robert Fland (1978, 67).

Pojem absence sémantického statusu (GAP) vyžaduje další vyjasnění. Samotná teze, že správně utvořená, smysluplná věta nemá pravdivostní hodnotu, může být totiž vyložena několika způsoby. Předně je třeba rozhodnout, zda se jedná u skutečný *truth-value gap*, nebo pouze o případ neurčitosti. V prvním případě lze u daných propozic udat (být negativně) jejich sémantický status (ačkoli nejsou aleticky charakterizovatelné, přesto je možno je určitým způsobem sémanticky charakterizovat), ve druhém případě nikoli.³⁰

Dále, v případě řešení, která explicitně hovoří o *truth-value gaps*, nadále existují rozdíly mezi dvěma možnými přístupy, které co do svých důsledků kopírují předchozí rozlišení (jedná se fakticky o rozdíl mezi Kripkeho a Gaifmannovou variantou tohoto řešení). Uvažujme následující případ, který je variantou tzv. „two-line puzzle“:³¹

řádek 1: *U věty na řádku 1 nejsou splněny její C-podmínky.*

řádek 2: *U věty na řádku 1 nejsou splněny její C-podmínky.*

Co se týče věty na řádku 1, je možné ji v rámci daného řešení prohlásit za větu postrádající pravdivostní hodnotu. Jak je tomu však s větou na řádku 2, která je tokenem téhož typu? Existují dvě možnosti: buďto bude prohlášena za pravdivou, nebo jí bude pravdivostní hodnota upřena na základě skutečnosti, že totéž bylo provedeno u věty na řádku 1.³² Swyneshed se v tomto ohledu přiklání ke gaifmannovskému řešení, jak lze potvrdit na základě jeho teze, že je možná existence kontradiktorních propozic takových, že jedna koresponduje s existujícím stavem věcí (její C-podmínky jsou splněny), zatímco druhá nekoresponduje s neexistujícím stavem věcí (její C-podmínky nejsou splněny).³³ V důsledku je pak možno rovněž tvrdit, že existují dvě synonymní propozice (dva tokeny téhož typu), z nichž u jedné jsou nesplněny C-podmínky (a protože není sebefalzifikující, je nepravdivá) a u druhé nejsou

³⁰ Srov. Armour-Garb – Woodbridge (2006, 398).

³¹ Původně je tento paradox formulován jako aletický, nicméně ve swyneshedovské sémantice je nutno jej (vzhledem k definici pojmu pravdivosti) takto reformulovat.

³² Srv. Kripke (1975, 701), Gaifmann (1992, 232–233).

³³ Srv. Roger Swyneshed (1979, 218). Jedná se o dvojici „*U této propozice nejsou nesplněny její C-podmínky*“ a „*U této propozice jsou nesplněny její C-podmínky*“, přičemž ukazovací zájmena „*této*“ ukazují v obou na druhou z těchto vět.

tyto podmínky ani splněny, ani nesplněny (a tedy je *gappy*),³⁴ případně kdy u jedné jsou kompletně splněny pravdivostní podmínky, zatímco u druhé nejsou C-podmínky ani splněny, ani nesplněny (a tedy je *gappy*).³⁵

Další spornou otázkou je, jak je tomu se složenými výrazy, které obsahují *gappy* výraz jako jednu ze svých složek? Například, bude-li utvořena konjunkce paradoxní věty s pravdivou větou („*Sníh je bílý a tento konjunkt je gappy*“), jakou, pokud vůbec nějakou, pravdivostní hodnotu by tato konjunkce měla mít? Kripke a Gaifmann se shodně přiklání ke Kleenově trojhodnotové logice, která může poskytnout pravidla pro zacházení s výrazy tohoto typu, nicméně v závislosti na interpretaci *gappy* výrazů je vždy otevřena druhá možnost, kdy všechny podobné složené výrazy budou opět označeny za *gappy*. Co se týče Swynesheda, není vzhledem k nedostatku textové evidence možno rozhodnout, ke které z těchto pozic se přiklání. Jediným vodítkem by totiž mohla být krátká poznámka týkající se pojmu logického vyplývání (což je zároveň další problematický bod k vyjasnění), která má potenciálně jistý vztah k analýze materiální implikace.

Swyneshed se této otázce věnuje v souvislosti s kritikou pravidla *modus ponens*,³⁶ když tvrdí, že existuje platné odvození s pravdivým antecedentem a nepravdivým konsekventem,³⁷ totiž:

(C1) Konsekvent tohoto odvození je nepravdivý; tudíž konsekvent je nepravdivý.

Ve Swyneshedově sémantice je konsekvent sebefalzifikující, a tedy nepravdivý, a díky tomu antecedent pravdivý. Aby zachoval v plat-

³⁴ Konkrétně jde o dva tokeny téhož typu, „U této propozice jsou nesplněny její C-podmínky“, v nichž zájmeno „této“ ukazuje v obou případech na druhou z nich.

³⁵ Konkrétně jde o dva tokeny téhož typu, „U této propozice nejsou splněny její C-podmínky“, v nichž zájmeno „této“ ukazuje v obou případech na jeden z nich. (Jedná se o již ukázanou verzi *two-line puzzle*.)

³⁶ Na tomtéž místě uvádí rovněž kritiku pravidla *modus tollens*, ale zde se budeme věnovat pravidlu *modus ponens* pro jeho blízkost k definici pojmu logického vyplývání.

³⁷ Srov. Roger Swyneshed (1979, 189): „*In aliqua consequentia bona formali ex vero sequitur falsum.*“ („V některém platném a formálním odvození z pravdivého vyplývá nepravdivé.“)

nosti pravidlo *modus ponens*, je Swyneshed nucen podat jeho reinterpretaci:

Si antecedens significat sicut est et nec antecedens nec consequens est pertinens ad inferendum se ipsum non significare sicut est, igitur consequens significat sicut est.³⁸

Vzhledem k tomu, že pravidlo *modus ponens* je vyjádřením nejzákladnějších preteoretických intuicí týkajících se pojmu logického vyplývání, jedná se v důsledku o implicitní definici tohoto pojmu. Problém je však v tom, že i tato pasáž se dá vykládat více způsoby, podle toho, jak budeme interpretovat funkci restrikce, podle níž ani z antecedentu, ani z konsekventu nemá být možno odvodit nesplnění C-podmínek (*nec antecedens nec consequens est pertinens ad inferendum se ipsum non significare sicut est*), tzn. za jak organickou součást definice pojmu logického vyplývání ji budeme považovat. Kritériem by přitom mohla být sémantická charakterizace následujícího odvození (a její odůvodnění):

(C2) U konsekventu tohoto odvození nejsou splněny jeho C-podmínky; tudíž u konsekventu tohoto odvození nejsou splněny jeho C-podmínky.

Swyneshed sice podobnou otázku vůbec nezmiňuje, nicméně jeho interpretace pravidla *modus ponens* nevyklučuje, že by jej považoval za platné, a tento předpoklad se zdá být intuitivně přijatelný. Rovněž vzniká otázka, zda je vůbec pojem logického vyplývání definován na základě zachování pravdivosti, ať již pravdivosti v situaci, nebo vůči situaci.³⁹ Lze uvážit přinejmenším následující tři možnosti:

³⁸ „Jestliže antecedent signifikuje, že je tomu tak, jak tomu je, a není-li možno ani z antecedentu, ani z konsekventu odvodit, že nesignifikuje, že je tomu tak, jak tomu je, pak konsekvent signifikuje, že je tomu tak, jak tomu je.“ Srov. Roger Swyneshed (1979, 193). Pojem formality je poněkud problematický, protože ve čtrnáctém století je možná jeho dvojí interpretace: epistemicko-sémantická britská a formálně-substituční kontinentální. (Srv. Dutilh Novaes 2008b, 470–471.) Pro rozhodnutí, kterou z obou interpretací Swyneshed akceptuje, chybí textová evidence, odvození tohoto typu by bylo formálně platné v obou tradicích.

³⁹ Srov. Prior (1969), Dutilh Novaes (2007, 94–103).

- a) Pojem logického vyplývání je definován na základě zachování pravdivosti vůči situaci⁴⁰ a restrikce jen upozorňuje na existenci specifických případů typu (C2), pro něž je podáno zvláštní kritérium (resp. pro něž zvláštní kritérium může být podáno).
- b) Pojem logického vyplývání je definován nezávisle na pojmu zachování pravdivosti, je definován přímo na základě významových vztahů mezi antecedentem a konsekventem, přičemž existují dva typy odvození, které toto obecné kritérium splňují. Prvním z nich jsou neparadoxní případy, které zároveň splňují definici na základě zachování pravdivosti, druhým jsou případy paradoxní.
- c) Pojem logického vyplývání je definován klasicky na základě zachování pravdivosti, resp. jako necesitace materiální implikace, přičemž je akceptována trojhodnotová logika. Pak ovšem záleží na systému trojhodnotové logiky, který je akceptován. Co se týče nejprve materiální implikace, je třeba rozlišit dvě výchozí možnosti v závislosti na sémantické hodnotě antecedentu (C2), který je buďto *gappy*, nebo pravdivý. V Kleenově trojhodnotové logice je nicméně materiální implikace utvořená z antecedentu a konsekventu (C2) rovněž *gappy*, a to bez ohledu na to, zda budeme antecedent považovat za pravdivý (jak by to udělal Swyneshed), nebo za *gappy*.⁴¹ Lze tedy předpokládat, že ani necesitace by nevedla k uznání (C2) za platnou, nýbrž opět za *gappy*.⁴² Ovšem tato varianta naráží na problém, že i kdyby

⁴⁰ Pravdivost vůči situaci, původně definovaná pro buridanovskou situaci, zde ovšem spadá v jedno se splněním C-podmínek.

⁴¹ Srov. Urquhart (2001, 253). Situace by ovšem mohla být odlišná např. v Łukasiewiczově trojhodnotové logice, srov. Urquhart (2001, 250–251), zde je volena Kleenova logika jakožto systém preferovaný Kripkem a Gaifmanem. Nicméně analogie mezi tvrzeními o *futura contingentia* a paradoxy korespondence u Swynesheda (srov. Roger Swyneshed 1979, 180–181, 191) by naznačovala možnou blízkost právě Łukasiewiczovu systému. Ani tam by však materiální implikace s pravdivým antecedentem a *gappy* konsekventem nebyla vyhodnocena jako pravdivá. Dodejme nicméně, že v Kleenově i Łukasiewiczově systému by mohla být, díky nepravdivosti antecedentu, uznána za platnou implikace „U konsekventu tohoto odvození nejsou splněny C-podmínky; tudíž u konsekventu tohoto odvození nejsou splněny C-podmínky.“ Bylo by však zvláštní, kdyby dvě implikace mající identickou logickou formu měly být vyhodnocovány jedna jako platná, druhá jako neplatná.

⁴² Pochopitelně se jedná o zjednodušující přístup, protože nebyla podána žádná přesnější definice pojmu logického vyplývání, ani nebyly vyjasněny podmínky platnosti odvození. Vzhledem k povaze antecedentu a konsek-

Swyneshed zastával tento přístup, není zcela zřejmé, který systém vícehodnotové logiky by zvolil. Tato možnost je proto uváděna spíše jako systematicky relevantní, nežli jako možnost, která by reálně připadala v úvahu ve Swyneshedově sémantice.

Pomineme-li třetí interpretaci, která je komplikovaná z vlastních důvodů, obě zbývající interpretace mohou mít tentýž důsledek: navzdory tomu, že konsekvent (C2) je *gappy* (bez ohledu na otázku, jak je tomu s antecedentem), lze (C2) prohlásit za platnou, není však možno zpětně odvodit, která z těchto interpretací k danému závěru vede. Jediný z metodologického hlediska relevantní rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že restrikce toho typu, na níž je postavena první interpretace, může vyznívat *ad hoc*. A, abychom se vrátili k předchozí otázce, vyloučíme-li třetí možnost, není tím spíše možno zjistit, jakým způsobem by Swyneshed interpretoval souvětí obsahující *gappy* věty.

5. Hlavní obecněsémantické důsledky Swyneshedova řešení paradoxů

Swyneshedovo řešení paradoxů má několik zásadních důsledků. Jako tři kontroverzní důsledky vlastní koncepce uvádí Swyneshed tyto tři teze: že existují nepravdivé propozice korespondující s realitou (totiž některé lhářské věty, jak bylo ukázáno), že relace logického vyplývání nezachovává pravdivost (což bylo rovněž ukázáno) a že neplatí klasická pravidla pro kontradiktorní propozice, což je problém, který bude ukázán nyní.

Ve Swyneshedově sémantice platí, že kontradiktorní propozice mohou mít stejné pravdivostní hodnoty a synonymní propozice odlišné. Dokonce, s ohledem na existenci *gappy* propozic, je možno namísto o pravdivostních hodnotách hovořit obecně o hodnotách sémantu

ventu se však zdá být přijatelná teze, že konsekvent tohoto typu je *gappy*, a tedy antecedent pravdivý, a to bez ohledu na změny světa. Jsou-li splněny pravdivostní podmínky antecedentu, nemohou být nikdy splněny pravdivostní podmínky konsekventu, což je při modální definici logického vyplývání důvodem neplatnosti tohoto odvození. V případě, že by důvodem neplatnosti bylo jediné to, že jsou zároveň splněny pravdivostní podmínky antecedentu a nesplněny pravdivostní podmínky konsekventu (nikoli: nejsou splněny!), bylo by nutno tuto úvahu revidovat.

tických.⁴³ Obojí je možno opět ukázat na různých variantách *two-line puzzle*:

řádek 3: *Věta na řádku 3 je nepravdivá.*

řádek 4: *Věta na řádku 3 není nepravdivá.*

Zjišťujeme totiž, že mají dle Swyneshedovy teorie stejnou pravdivostní hodnotu, tj. jsou obě nepravdivé.⁴⁴ První z nich je totiž sebefalzifikující, a tedy nepravdivá. Druhá není sebefalzifikující, nicméně její C-podmínky jsou nesplněny (právě proto, že první propozice je nepravdivá).⁴⁵

Toto pojetí má dále následující, analogický důsledek: ekvivalentní (dokonce i synonymní) propozice mohou mít odlišnou pravdivostní hodnotu.⁴⁶ Tuto tezi je možno ukázat na následující dvojici propozic:

řádek 5: *Věta na řádku 5 je nepravdivá.*

řádek 6: *Věta na řádku 6 je nepravdivá.*

Podobně jako v předchozím případě je první věta nepravdivá jakožto sebefalzifikující, a druhá tedy pravdivá, protože není sebefalzifikující a její C-podmínky jsou splněny.

Skutečnost, že v obou případech se o ekvivalenci, resp. kontradikci hovoří bez ohledu na vztahy mezi valuacemi relevantních propozic, naznačuje, že Swyneshed trvá na čistě syntaktické definici kontradiktornosti a ekvivalence, a to bez ohledu na nutnost revize obvyklých sémantických pravidel fungování těchto relací.

⁴³ Viz předchozí verze *two-line puzzle*.

⁴⁴ Catarina Dutilh Novaes nazývá tuto teorii (s odkazem na Priestův dialetheismus) „dipseudismus“. Srov. Dutilh Novaes (2008a, 14).

⁴⁵ Srov. Roger Swyneshed (1979, 185–186).

⁴⁶ Toto pojetí je neobvyklé především proto, že synonymie je standardně považována za postačující podmínku pro stejnost sémantických hodnot. Ze Swyneshedových pokračovatelů se, jak se zdá, k podobné tezi explicitně přihlašuje např. John Wesel, když o paradoxních kontextech tvrdí, že „*in talibus casibus propositio falsa convertitur cum vera et e converso*“ („v těchto situacích jsou ze sebe vzájemně odvoditelné pravdivá a nepravdivá propozice“), srov. John Wesel (1996, 339–340).

6. Možnosti kritiky Swyneshedovy pozice

Klasickou námitku proti řešením paradoxů založeným na revizi principu bivalence formuluje ve středověku Thomas Bradwardine, který zastánce podobného řešení nazývá „*mediantes*“.⁴⁷ Jako námitku proti takovému řešení formuluje Bradwardine následující argument:

Preterea dicat Sortes: Sortes non dicit verum, et quaeretur: aut Sortes dicit verum aut non dicit verum, ista divisio negari non potest, nisi medians <velit> inter contradictionem mediare. Et fiat communis deductio, et non erit mediare.⁴⁸

Jedná se, jak je zřejmé, o standardní formu *revenge-argumentu*: pakliže se pokoušíme vyřešit paradox Lháře zavedením další pravdivostní hodnoty, je vždy možno reformulovat paradox do nějaké „zesílené“ formy, na niž nebude možno takové řešení aplikovat. Konkrétně, pokud se rozhodneme vyřešit paradox Lháře tak, že budeme lhářskou větu (bez jakékoli další revize) charakterizovat jako mající sémantickou hodnotu *n*, je možno utvořit větu, která bude popírat svou pravdivost či svou *n*-ovost, typicky právě ve verzi Zesíleného Lháře: „*Tato věta není pravdivá (tedy buďto je nepravdivá, nebo není n-ová)*“. V takovém případě je možno celý argument reformulovat způsobem, který je analogický způsobu, jakým je formulován paradox Lháře, případně libovolný jiný paradox řešený tímto způsobem.⁴⁹ Argument tohoto typu pak v zásadě vytýká dané sémantice, že není schopna podat řešení *všech* typů paradoxů, tzn., že dané řešení je neúplné.

Při dosavadním stavu výzkumu není doposud zcela zřejmé, kdo z Bradwardinových předchůdců je zastáncem této teorie. Roger Swyneshed, který je této pozici nejbližší, protože pro některé paradoxní případy uvažuje zneplatnění principu bivalence, toto řešení nepouží-

⁴⁷ Srov. Thomas Bradwardine (1970, 295): „*Septima opinio (...) est mediantium. Qui sic ideo dicuntur quia dicunt quod insolubile nec est verum nec falsum, sed medium indifferens ad utrumque.*“ („*Sedmou domněnku (...) zastávají mediantes. Ti se tak nazývají proto, že tvrdí, že insolubile není pravdivé ani nepravdivé, nýbrž že je něčím středním, co je vůči obojímu indiferentní.*“)

⁴⁸ „*Dále nechť Sókratés řekne: Sókratés neříká pravdu. Pak se ptejme, zda Sókratés říká pravdu, nebo ne. Toto rozdělení nelze popřít, aniž bychom chtěli zprostředkovat mezi kontradiktorními protiklady. Pak lze provést obvyklé odvození, aniž by bylo možno udat něco středního.*“ Srov. Thomas Bradwardine (1970, 295–296).

⁴⁹ Srov. Beal (2007, 1–4).

vá přímo na paradox Lháře, a navíc svůj traktát píše prokazatelně až po Bradwardinovi, takže nemůže být tím, na nějž se Bradwardinova kritika obrací.⁵⁰ Nicméně podobná námitka se proti Swyneshedovu řešení nabízí bez ohledu na to, proti komu byla původně namířena. Jak již bylo ukázáno, je Swyneshedovo odmítnutí *revenge*-argumentů založeno na dvou okolnostech: jednak absence sémantického statusu sama nezakládá sémantický status, jednak sémantická charakterizace propozic musí zohledňovat jejich možnou autoreferenci. Díky tomu je možno, aby věta, která o sobě tvrdí, že postrádá sémantický status, skutečně postrádala sémantický status.⁵¹

Pomineme-li *revenge*-argumenty, jsou další možnosti kritiky Swynesheda značně omezené, jakkoli může jeho pozice vyhlížet nepřijatelně, protože nejkontroverznější aspekty této sémantiky formuloval jako speciální důsledky dané teorie sám Swyneshed (jedná se o zmíněné důsledky pro pojem kontradikce, logického vyplývání a vztah mezi pojmy korespondence a pravdivosti). Podobně se zdá, že Swyneshed, jakkoli jsou některé části jeho řešení nejasné, je ve svém postupu konzistentní. Nadále ovšem trvá otázka, jakým způsobem lze danou revizi v této konkrétní podobě odůvodnit, tj. jak zabránit tomu, aby celá teorie byla *ad hoc*.

7. Závěr

Swyneshedova pozice v řešení sémantických paradoxů představuje patrně jeden z neoriginálnějších přístupů k dané problematice ve středověké sémantice. Závažnost revize, kterou provádí, stejně jako důslednost jejího provedení pro nás mohou být přinejmenším ukázkou možností, které nabízí určitá sémantická teorie a domýšlení jejích důsledků.

Při hodnocení Swyneshedovy sémantiky (a, mimochodem řečeno, totéž lze vztáhnout rovněž na sémantiku gailmannovskou) je třeba od sebe odlišit dva problémy: podání modelu fungování relace činění pravdivým a teorii pravdy. Oba tyto problémy se liší co do kritérií,

⁵⁰ K tomuto problému srov. Dutilh Novaes (2008a, 239).

⁵¹ Tímto jsou řešeny rovněž Spadeovy návrhy argumentace proti Swyneshedovi, které se pokoušejí rekonstruovat paradoxy právě na základě pojmu reprezentace skutečnosti (srov. Spade 2007), stejně jako již zmíněné námitky Flanda a Strodeho.

pomocí nichž hodnotíme jejich řešení. První z těchto kroků lze realizovat podáním algoritmů pro vyhodnocování sémantického statusu propozic. Kritériem adekvátního splnění tohoto cíle je jednoduše to, zda náš model odpovídá očekáváním, která spojujeme s intuitivním pojmem pravdivosti, resp. obecněji sémantického statusu. Ze zde uvažovaných témat lze zmínit dvojí: řešení *revenge*-argumentů a řešení *two-line puzzles* (přičemž v tomto případě ponechme otevřené, které ze zde zmiňovaných řešení lze považovat za uspokojivější).⁵² Z tohoto hlediska lze Swyneshedovu sémantiku chápat jako gaifmannovský přístup založený na *network-evaluation*: namísto klasické induktivní definice pojmu pravdivosti je podán soubor pravidel, který slouží k vyhodnocování „sítí“, tzn. souborů tokenů, které na sebe konkrétním způsobem odkazují.⁵³ Pochopitelně, součástí těchto pravidel je rovněž standardní induktivní definice pojmu pravdivosti aplikovatelná bez výhrad na výrazy neobsahující sémantickou terminologii. Aplikovatelnost na vyhodnocování paradoxních tokenů je v případě Swyneshedovy sémantiky dána dvěma jednoduchými kritérii, jimiž je odvoditelnost nepravdivosti či popření splnění C-podmínek danou propozicí, ať již přímá či nepřímá, absolutně či v závislosti na situaci, která spoluurčuje sémantický status samotných paradoxních výrazů. Dále jsou, více či méně explicitně, uváděna pravidla pro paradoxní „sítě“, např. pravidlo vztahující se na tokeny téhož typu, a konečně pro vyhodnocování kondicionálů obsahujících jako složky paradoxní tokeny. Bez ohledu na to, je-li soubor pravidel, jímž Swyneshed operuje, úplný a uspokojivý, tendence založit danou sémantiku na konceptu *network evaluation* je zřejmá (a při nutnosti řešit paradoxy za předpokladu, že paradoxní věty jsou správně utvořené a nedochází u nich ani k významové restrikci, ani nemají naopak implicitní významové složky, se tato možnost nabízí). Druhý z těchto problémů je však komplikovanější: vzniká zde totiž otázka, zda lze daná pravidla uspokojivě justifikovat tím, že se ukáže jejich koherence s obecněsémantickou teorií, a z tohoto hlediska vyvolává Swyneshedova sémantika pochybnosti. Diskutabilní je zejména řešení aletických paradoxů pomocí definice pojmu pravdivosti, která

⁵² Jedná se o kritéria, která se projevují v paradoxních kontextech. Otázka, jak má pojem pravdy fungovat v běžných kontextech, je pochopitelně neméně důležitá, nicméně bude ponechána stranou.

⁵³ K distinkci mezi *denotational semantics* a *network evaluation* srov. Gaifmann (1992, 227–232).

se jeví jako *ad hoc*. S tím bezprostředně souvisí rovněž to, že aletické paradoxy a paradoxy korespondence jsou řešeny odlišným způsobem, aniž by pro to existoval nějaký zřejmý důvod. Zdá se, že na všechny tyto problémy by měla odpovědět nějaká forma teorie pravdy. Pakliže však nadále předpokládáme jako výchozí bod korespondenční teorii pravdy, vzniká zde problém, jak interpretovat ve vztahu k *network evaluation* pozici, že věta je pravdivá vůči nějakému stavu věcí. Pojem stavu věcí (u nějž předpokládáme funkci pravditele) by totiž v takovéto sémantice musel být revidován přinejmenším ve vztahu k propozicím postrádajícím sémantický status. V případě paradoxů korespondence totiž synonymní výrazy nabývají odlišných sémantických charakteristik: *truth-value gap*, jakýsi „nulový fakt“, nemá ani absolutní povahu, nýbrž stává se pravditelem jen vůči některým prvkům ze souboru synonymních výrazů. Pojem faktu/stavu věcí a pojem pravditele jsou tedy v sémantikách tohoto typu odlišnými pojmy. Dané řešení paradoxů tak zcela zásadně mění pojem pravdivosti a (na technické rovině) pojem valuace. V různých obměnách se nám tím vrací námitka,⁵⁴ že problémem není, zda je tento nový pojem valuace vhodně modelován pomocí souboru pravidel pro vyhodnocování sítí výrazů, ale spíše to, jaký pojem valuace je zde vlastně modelován, tzn. *co* mají společného paradoxní a neparadoxní případy valuace, a zda valuační pravidla pro paradoxní kontexty nejsou čistě *ad hoc*.

Katedra filosofie a religionistiky
Teologická fakulta
Jihočeská univerzita
Kněžská 8
370 01 České Budějovice
Česká republika
ebedu@centrum.cz

LITERATURA

- ALBERTUS DE SAXONIA/ Alberto de Sajonia (1988): *Perutilis logica o lógica muy útil (o utilísima)*. Ángel Muñoz García (ed.). México: Universidad Nacional autónoma de México.
- ASHWORTH, E. J. (1972): The Treatment of Semantic Paradoxes from 1400 to 1700. *Notre Dame Journal of Formal Logic* 13, 34–52.

⁵⁴ Tato námitka se rovněž netýká pouze Swynesheda, ale potenciálně každého zastávce *network evaluation*.

- ASHWORTH, E. J. – SPADE, P. V. (1992): Logic in Late Medieval Oxford. In: Catto, J. I. – Evans, R. (eds.): *The History of the University of Oxford vol. 2*. Oxford: Clarendon Press, 35–64.
- ARMOUR-GARB, B. – WOODBRIDGE, J. A. (2006): Dialetheism, Semantic Pathology and the Open Pair. *Australasian Journal of Philosophy* 84, 395–416.
- BEAL, J. C. (2007): Prolegomenon to Future Revenge. In: Beal, J. C. (ed.): *Revenge of the Liar. New Essays on the Paradox*. Oxford: Oxford University Press, 1–30.
- DUTILH NOVAES, C. (2007): *Formalizing Medieval Logical Theories*. Dordrecht: Springer.
- DUTILH NOVAES, C. (2008a): A Comparative Taxonomy of Medieval and Modern Approaches to Liar Sentences. *History and Philosophy of Logic* 29, 227–261.
- DUTILH NOVAES, C. (2008b): The Logic of 14th Century After Ockham. In: Gabbay, D. M. – Woods, J. (eds.): *Handbook of the History of Logic. Volume 2, Mediaeval and Renaissance Logic*. Amsterdam: Elsevier, 433–504.
- GAIFMANN, H. (1992): Pointers to Truth. *The Journal of Philosophy* 89, 223–261.
- JOHANNES DE CELAYA (1962): *Insolubilia magistri Joannis de Celaya*. In: Roure, M. L. (1962): Le traité “Des Propositions Insolubles” de Jean de Celaya. *Archives d’Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Age* 29, 259–288.
- JOHN WYCLIF (1896): *Tractatus de logica, vol. 2*. Dziewicki, M. H. (ed.). London: Trübner & Co.
- JOHN WESEL (1996): *Quaestiones super insolubilibus*. In: Spade, P. V. (1996): Three questions by John of Wesel on obligations and insolubilia. [<http://www.pvspade.com/Logic/docs/wesel.pdf>]
- KRIPKE, S. (1975): Outline of a theory of truth. *Journal of Philosophy* 72, 690–716.
- PRIOR, A. N. (1969): The possibly-true and the possible. *Mind* 78, 481–492.
- PSEUDO-IOHANNES DUNS SCOTUS (1640): *In librum primum Priorum Analyticorum Aristotelis quaestiones*. In: Wadding, L. (ed.): *Opera omnia vol. I*. Lyons, 273–341.
- RALPH STRODE (1978): *De insolubilibus*. In: Spade, P. V. (1978): Robert Fland’s *Insolubilia: An Edition, with Comments on the Dating of Fland’s Works*. *Mediaeval Studies* 40, 76–80.
- READ, S. (2006): Symmetry and Paradox. *History and Philosophy of Logic* 27, 307–318.
- ROBERT FLAND (1978): *Insolubilia*. In: Spade, P. V. (1978): Robert Fland’s *Insolubilia: An Edition, with Comments on the Dating of Fland’s Works*. *Mediaeval Studies* 40, 62–75.
- ROGER SWYNESHED (1979): *Insolubilia*. In: Spade, P. V. (1979): Roger Swyneshed’s *Insolubilia: edition and comments*. *Archives d’Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Age* 46, 180–220.
- SORENSEN, R. S. (2004): *Vagueness and Contradiction*. Oxford: Clarendon Press.
- SPADE, P. V. (1983): Roger Swyneshed’s Theory of *Insolubilia*: A Study of Some of his Preliminary Semantic Nitions. In: Eschbach, A. – Trabant, J. (eds.):

- History of Semiotics*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 105–113.
- SPADE, P. V. (1997): Insolubilia. In: Kretzmann, N. – Pinborg, J. – Kenny, A. – Stump, E. (eds.): *The Cambridge history of later medieval philosophy: from the rediscovery of Aristotle to the disintegration of scholasticism, 1100-1600*. Cambridge: Cambridge University Press, 245–253.
- SPADE, P. V. (2007): Insolubles. In: Zalta, E. N. (ed.): *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2007 Edition). [URL = <http://plato.stanford.edu/archives/win2007/entries/insolubles>]
- THOMAS BRADWARDINE (1970): *Insolubilia Thomae de Bradwardine*. In: Roure M.-L. (1970): La problématique des propositions insolubles au XIIIe siècle et au début du XIVe, suivie de l'édition des traités de W. Shyreswood, W. Burleigh et Th. Bradwardine. *Archives d'histoire doctrinale et littéraire du moyen age* 37, 285–326.
- UCKELMAN, S. L. (2009): *Modalities in Medieval Logic*. Amsterdam: ILLC Dissertation.
- URQUHART, A. (2001): Basic Many-valued Logic. In: Gabbay, D. M. – Guenther, F. (eds.): *Handbook of Philosophical Logic vol. 2*. Dordrecht: Kluwer, 249–295.